

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГОНЧАР ВАДИМ ІВАНОВИЧ

УДК 346.54

**МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Запоріжжя – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
БУДНІКЕВИЧ Ірина Михайлівна,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
завідувач кафедри маркетингу, інновацій
і регіонального розвитку.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
САВІНА Наталія Борисівна,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне,
проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків;

доктор економічних наук, професор
КОВАЛЬ Віктор Васильович,
Південний науковий центр Національної академії наук
України і Міністерства освіти і науки України,
м. Одеса,
виконувач обов'язки директора.

Захист відбудеться «23» квітня 2021 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.01 у Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розісланий «22» березня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Трохимець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Національна економіка України активно інтегрується у світову й перебуває під впливом тенденцій міжнародних товарних і фінансових ринків. У світовій економіці фармацевтична галузь входить до п'ятірки найбільш прибуткових видів економічної діяльності. Попри позитивну загальну динаміку розвитку секторів виробництва фармацевтичної продукції й торгівлі фармацевтичними товарами національного господарства, на фармацевтичному ринку працює значна кількість збиткових підприємств. На розвиток фармацевтичного ринку впливає багато факторів ендо- та екзогенного характеру, серед яких: стан здоров'я, рівень життя, платоспроможний попит населення, регіональні диспропорції, конкурентне й регулятивне середовище.

Важливість соціально-економічних функцій фармацевтичного ринку визначає актуальність обраної теми та зумовлює необхідність удосконалення механізмів регулювання, орієнтованих на його збалансованість, підвищення стійкості до фінансових криз, поширення небезпечних для життя й здоров'я людей хвороб, забезпечення доступності лікарських засобів для широких кіл населення, у тому числі для тих, які потребують соціального захисту. Однак, питання, які стосуються конкретних аспектів інституціоналізації фармацевтичного ринку, механізмів регулювання його економічної ємності, формування й реалізації конкурентної політики в умовах нестійкого економічного та соціально-епідеміологічного зовнішнього середовища, потребують подальших досліджень.

Проблеми регулювання фармацевтичного ринку розглядають зарубіжні вчені, такі як: К. Гартвейт [*C. Garthwaite*], П. Голдберг [*P. Goldberg*], А. Гоял [*A. Goyal*], П. Данзон [*P. Danzon*], М. Дугган [*M. Duggan*], М. Екелунд [*M. Ekelund*], Т. Іізука [*T. Iizuka*], Б. Перссон [*B. Persson*]. Складність механізмів регулювання національного фармацевтичного ринку в умовах відсутності страхової медицини, євроінтеграції, поширення *COVID-19* є предметом наукових пошуків українських фахівців, серед яких: О. Г. Алексєєв, М. В. Білоус, Ю. С. Братішко, Н. І. Верхоглядова, В. М. Голубка, Б. П. Громовик, І. А. Зупанець, Д. В. Карамішев, В. В. Коваль, А. А. Котвіцька, О. П. Мінцер, З. М. Мнушко, С. Г. Мороз, Д. С. Назаров, А. С. Немченко, П. В. Олійник, Г. Л. Панфілова, О. В. Пасечник, О. В. Покатаєва, О. В. Посилкіна, Н. Б. Савіна, Н. О. Ткаченко, О. І. Трохимець, М. В. Устименко, І. А. Федоренко, К. С. Шапошников.

Необхідність забезпечення розвитку економічного потенціалу фармацевтичного ринку України в умовах євроінтеграції; посилення ролі механізмів регулювання фармацевтичного ринку в протидії поширенню пандемій; створення механізмів фармацевтичного страхування зумовили вибір теми дисертації, її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідних робіт Класичного приватного університету «Розвиток національної економіки в контексті сучасної економічної теорії» (номер державної реєстрації 0116U000798), де автором обґрунтовано пропозиції з антикризового регулювання фармацевтичного виробництва; Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Трансформація

системи регіональних ринків на основі маркетингового підходу» (номер державної реєстрації 0117U004713, 2017–2021 рр.), де автором розроблено рекомендації з регулювання розвитку фармацевтичного ринку Чернівецької області.

Мета і завдання дослідження. *Метою дослідження є вдосконалення теоретичних засад, методичних основ і розробка практичних рекомендацій щодо функціонування механізмів регулювання фармацевтичного ринку України.*

Досягнення поставленої мети зумовило вирішення таких *завдань*:

- формалізувати зміст фармацевтичного ринку національної економіки як об'єкта регулювання;

- обґрунтувати системний підхід до узагальнення видів і функцій механізмів регулювання фармацевтичного ринку;

- запропонувати концептуальні засади вдосконалення механізмів регулювання фармацевтичного ринку національної економіки;

- узагальнити механізми регулювання інституціоналізації та економічної ємності фармацевтичного ринку України;

- оцінити конкурентну політику на фармацевтичному ринку України та його сегментах;

- розробити механізми регулювання економічного потенціалу фармацевтичного ринку України в умовах євроінтеграції;

- удосконалити адаптивні механізми регулювання фармацевтичного ринку в надзвичайних ситуаціях;

- розвинути механізми регулювання ринку фармацевтичних послуг у системі медичної реформи України.

Об'єктом дослідження є процес функціонування механізмів регулювання фармацевтичного ринку України.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти механізмів регулювання фармацевтичного ринку України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: *системний підхід* – для обґрунтування концептуальних засад удосконалення механізмів регулювання фармацевтичного ринку національної економіки; *трендовий аналіз* – для оцінювання динаміки споживчих витрат домашніх господарств на охорону здоров'я, річних обсягів реалізації продукції фармацевтичного виробництва, роздрібного обсягу продажів фармацевтичних товарів, співвідношення цінкових ніш на лікарські засоби на фармацевтичному ринку України; *індексний аналіз* – для оцінювання виробництва окремих видів фармацевтичної продукції в Україні; *моделювання* – для формалізації питомої ваги суми пільг та дотацій на товари й послуги в споживчих витратах з охорони здоров'я за окремими групами домогосподарств; *SWOT-аналіз* – для діагностики стану фармацевтичного ринку України як об'єкта регулювання; *рейтингова оцінка* – для оцінювання обсягів роздрібного товарообороту фармацевтичними товарами, кількості аптек і аптечних пунктів за регіонами; *кореляційно-регресійний аналіз* – для оцінювання зв'язку між зміною обсягів споживчих витрат на охорону здоров'я й дефлятором, між імпортом і експортом фармацевтичної продукції.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, що регламентують діяльність фармацевтичного ринку; офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства охорони здоров'я, Асоціації представників міжнародних фармацевтичних виробників AIPM Ukraine; спеціалізовані періодичні видання для фахівців фармацевтичного ринку; наукові публікації зарубіжних і українських учених.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні та науковому вирішенні проблеми вдосконалення функціонування механізмів регулювання фармацевтичного ринку України. Основні положення, що визначають наукову новизну дисертаційної роботи, полягають у такому:

удосконалено:

– концептуальні засади механізмів регулювання фармацевтичного ринку національної економіки на основі застосування SWOT-аналізу й синтезу підходів (системного, динамічного, інтегративного, регіонального, інноваційного, міждисциплінарного). На відміну від існуючих засад, пропонувані ґрунтуються на забезпеченні конгруентності та компліментарності державних і ринкових механізмів регулювання фармацевтичного ринку національної економіки. Під конгруентністю розуміється співрозмірне, узгоджене функціонування державних та ринкових механізмів регулювання фармацевтичного ринку національної економіки, яке має системний характер і є об'єктом політики центральних та місцевих органів влади й отримує відповідну рефлексивну підтримку суб'єктів ринку та споживачів лікарських засобів. Компліментарність трактується як доповнення дії державних механізмів регулювання фармацевтичного ринку національної економіки дією ринкових механізмів і навпаки;

– дефініцію фармацевтичного ринку як урегульованої правовими й інституціональними нормами відкритої, ієрархічної системи економічних відносин, яка забезпечує виробництво фармацевтичної продукції та її рух до споживача через торговельних та інфраструктурних посередників, а також сукупності процедур, які сприяють взаємодії попиту, пропозиції з метою визначення конкурентної ціни та забезпечення можливості її регулювання в разі соціально значущих товарів. На відміну від існуючих дефініцій, пропонувані вдосконалення стосуються таких аспектів: механізмів оптової, біржової, роздрібної торгівлі фармацевтичними товарами; значення для охорони здоров'я людей і національної безпеки; взаємодії попиту та пропозиції за умови регуляторного впливу держави;

– розуміння змісту фармацевтичного ринку національної економіки на основі введення поняття «фармако-економічний стандарт» як зведення норм, правил і методів надання фармацевтичної допомоги як результату узгодження лікарських та фармацевтичних протоколів, формулярної системи, метою яких є досягнення клінічної й економічної ефективності використання лікарських засобів. На відміну від існуючих підходів, пропонувані ґрунтуються на стандартах належної аптечної практики *GPP*, принципах фармацевтичної опіки й вихідній тезі про те, що аптеки є невід'ємною складовою системи охорони здоров'я та інфраструктурою фармаекономіки;

– механізми адаптивного регулювання фармацевтичного ринку національної економіки в умовах надзвичайних ситуацій на основі ключових принципів (гнучкість і

оперативність, швидке реагування, вертикальна інтеграція, горизонтальний розподіл, логістична оптимізація поставок, створення незнижуваного залишку та страхових запасів лікарських засобів, розробка інноваційних фармацевтичних засобів, моніторинг і контроль), а також класифікації надзвичайних ситуацій за рівнями (державний, регіональний, місцевий). На відміну від існуючих підходів, розмежовано механізми регулювання медичної й фармацевтичної допомоги, які дозволять виявити найбільш значущі точки їх підтримки, встановити фінансові та соціальні ключові показники ефективності тощо;

набули подальшого розвитку:

– механізми конкурентної політики на фармацевтичному ринку України на основі ідентифікації його стану як ринку монополістичної конкуренції. На відміну від існуючих механізмів, пропонувані орієнтовані на подолання вад недосконалості конкуренції: перехід до реєстрації цін, їх зовнішнього реферування (для оригінальних лікарських засобів) і внутрішнього реферування (для генеричних препаратів); виписка рецептів за міжнародною непатентованою назвою діючої речовини; демонополізація оптового фармацевтичного ринку; подолання дискримінаційного підходу до встановлення умов ведення господарської діяльності і встановлення орендних ставок за використання нерухомого майна на регіональних фармацевтичних ринках;

– комплекс механізмів регулювання економічного потенціалу фармацевтичного ринку України в умовах євроінтеграції (стандарти *Good x Practices*, державна підтримка фармацевтичного виробництва, публічні закупівлі, демонополізація дистрибуції лікарських засобів, еволюційна консолідація аптечних мереж національного, міжрегіонального, регіонального рівнів; використання *digital*-бізнес-технологій і *digital*-технологій регулювання ринку), а також універсальна система оцінювання дієвості механізмів регулювання фармацевтичного ринку. На відміну від існуючих, вона включає чотири індикатори (інституціоналізація, якість фармацевтичної допомоги, результативність, імплементація фармацевтичної опіки), диференційовані за рівнями національного регулятора та суб'єкта господарювання;

– механізми регулювання інституціоналізації фармацевтичного ринку на основі вимог *Good x Practices* (*GLP, GCP, GMP, GSP, GDP, GPP, GVP*), які стосуються належної лабораторної, клінічної, виробничої практики; належної практики оптової й роздрібною торгівлі; належної сервісної (зберігання та транспортування) й аптечної практики, фармаконагляду. На відміну від існуючих вимог до стандартизації, пропонувані охоплюють повний цикл регулювання – від створення товару фармацевтичного ринку до його споживання. Прикладний акцент робиться на наявності сертифіката *GMP* як критерію виділення коштів державної підтримки на виробництво фармацевтичної продукції та препаратів, сертифікації *GDP* – як інструмента демонополізації оптового фармацевтичного ринку, використання стандартів *GVP* для його регулювання в частині захисту здоров'я населення, забезпечення обігу якісних і безпечних лікарських засобів, принципів інспектування, формування звітів із фармаконагляду;

– механізми функціонування добровільного медичного страхування та його підсистеми фармацевтичного страхування як надання гарантій громадянам (застрахованим особам) щодо повної або часткової компенсації страховиком вартості

медичних (фармацевтичних) послуг за рахунок коштів страхових резервів при виникненні страхового випадку, а також фінансування профілактичних заходів, формалізовано функції, об'єкти, суб'єктів, форми й види страхових полісів. На відміну від існуючих підходів, на додаток до акумуляційної, компенсаційної, превентивної виділено наглядову функцію, пов'язану з діагностикою якості та доцільності медичних і фармацевтичних послуг, вартість яких підлягає страховому відшкодуванню.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні положення дисертації доведено до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій, які спрямовані на вирішення актуальних проблем функціонування механізмів регулювання фармацевтичного ринку України й використані: Чернівецькою обласною державною адміністрацією (довідка № 01.42/30-62 від 18.01.2021), Черкаською торгово-промисловою палатою (довідка № 21/01.4-7 від 15.01.2021), Клішковецькою сільською радою Дністровського району Чернівецької області (довідка № 837 від 14.12.2020), ТОВ «Дженере» (№ б/н від 09.10.2020).

Теоретичні результати дисертації впроваджено в навчальний процес Класичного приватного університету при викладанні дисциплін «Національна економіка», «Макроекономіка» (довідка № 27/19 від 26.11.2019); Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича при викладанні дисциплін «Маркетинг у сферах та галузях національної економіки», «Управління конкурентоспроможністю», «Регіональна економіка», «Маркетинговий менеджмент» (довідка про впровадження № 15/17-62 від 14.01.2021).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним, завершеним науковим дослідженням здобувача, що характеризує його науковий доробок. Внесок здобувача у праці, опубліковані у співавторстві, конкретизовано в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, результати й висновки виконаного дослідження доповідалися та отримали схвалення на науково-практичних конференціях:

– *міжнародних*: «Маркетинг у сферах і галузях економіки регіону» (м. Чернівці, 2007 р.); «Інституційна природа ринкових трансформацій» (м. Чернівці, 2009 р.); «Система контролю в умовах глобалізації: закономірності та протиріччя» (м. Тернопіль, 2010 р.); «Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы хозяйствования» (м. Донецьк, 2010 р.); «Сучасна економічна динаміка в контексті парадигми економічного розвитку Й. А. Шумпетера» (м. Чернівці, 2011 р.); «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці» (м. Чернівці, 2013 р.); «Діалектика взаємодії ринкових та інституційних механізмів сучасної економічної динаміки» (м. Чернівці, 2013 р.); «Детермінанти сучасного розвитку соціально-економічних систем в умовах глобальної нестабільності» (м. Чернівці, 2014 р.); «Integrated business structures: models, processes, technologys» (м. Кишинів, Республіка Молдова, 2016 р.); «Innovative Potential of Socio-Economic Systems: the Challenges of the Global World» (м. Лісабон, Португалія, 2017 р.); «From the Baltic to the Black Sea: the Formation of Modern Economic Area: Conference Proceedings» (м. Рига, Латвія, 2019 р.); «Міждисциплінарні наукові дослідження: особливості та

тенденції» (м. Чернігів, 2020 р.); «Економіка, фінанси, облік і право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку» (м. Полтава, 2020 р.);

– *всеукраїнській*: «Трансформація господарського механізму в умовах економічної кризи» (м. Чернівці, 2010 р.).

Публікації. Основні положення й результати дослідження відображено у 24 наукових працях, з них: 9 – статті в наукових фахових виданнях, 1 – стаття в зарубіжному науковому виданні, 14 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 8,25 д. а., з яких особисто автору належить 7,28 д. а.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (223 найменування) та 5 додатків. Загальний обсяг роботи викладено на 282 сторінках, з них основний зміст – 180 сторінок, список використаних джерел – 27 сторінок, додатки – 51 сторінка. Робота містить 28 таблиць (17 сторінок), 54 рисунки (31 сторінка).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження; вказано її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету та завдання, предмет, об'єкт дослідження; подано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; розкрито особистий внесок здобувача; наведено дані про апробацію, публікації, структуру й обсяги роботи.

У *першому розділі* – **«Теоретичні засади функціонування механізмів регулювання фармацевтичного ринку»** – формалізовано зміст фармацевтичного ринку національної економіки як об'єкта регулювання; обґрунтовано системний підхід до узагальнення видів і функцій механізмів регулювання фармацевтичного ринку; запропоновано концептуальні засади вдосконалення механізмів регулювання фармацевтичного ринку національної економіки.

Аргументовано, що фармацевтичний ринок є складним соціально-економічним інститутом, який реалізує функції ціноутворення на лікарські засоби; забезпечує ними діяльність, пов'язану з охороною здоров'я; є індикатором рівня добробуту населення; потребує сталого функціонування на основі узгодження потреб домогосподарств, суб'єктів господарювання й держави шляхом використання скоординованих механізмів ринкового та державного регулювання. Ідентифіковано товари фармацевтичного ринку: основні (активний фармацевтичний інгредієнт, готові лікарські засоби (лікарські препарати, ліки, медикаменти), гомеопатичний лікарський засіб, засоби, які використовуються для виявлення збудників хвороб, а також боротьби із збудниками хвороб або паразитами, лікарські косметичні засоби та лікарські домішки до харчових продуктів, продукція *in bulk*); спеціальні харчові продукти (дієтична добавка, функціональний харчовий продукт, харчовий продукт для спеціального дієтичного споживання) і додаткові (вироби медичного призначення і протезно-ортопедичні вироби підвищеної функціональності).

В основу вдосконалення дефініції «фармацевтичний ринок» покладено такі аспекти: фармацевтичний ринок опосередковує реалізацію готової продукції переробними підприємствами, що здійснюють виробництво основних

фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, через механізми оптової, біржової, роздрібною торгівлі фармацевтичними товарами; він забезпечує життя та охорону здоров'я людей, тварин і національну безпеку загалом; на ньому взаємодіють попит та пропозиція, формується ринкова ціна, відбувається регулювання цін за рахунок бюджетних трансфертів, пільг і дотацій на товари й послуги з охорони здоров'я.

Обґрунтовано класифікацію фармацевтичних ринків за низкою ознак, таких як: відтворювальна (споживче відтворення, промислове відтворення), об'єктна (ринок лікарських засобів, ринок спеціальних харчових продуктів, ринок засобів медичного й ортопедичного призначення, ринок косметичних засобів), просторова (світовий фармацевтичний ринок, національний, міжрегіональний, регіональний, локальний фармацевтичний ринок), матеріально-речова (ринок матеріальної фармацевтичної продукції (фармацевтичні продукти й препарати); нематеріальний фармацевтичний ринок (фармацевтичні послуги, фармацевтична допомога)), суб'єктна (сегмент споживачів, виробників, торговельних посередників, сегмент некомерційних організацій (державні та муніципальні заклади охорони здоров'я), сегмент комерційних організацій (приватні й корпоративні заклади охорони здоров'я)), економіко-правова, або інституціональна (легальний фармацевтичний ринок (патентовані лікарські засоби, генерики); нелегальний фармацевтичний ринок; напівлегальний фармацевтичний ринок (ринок фальсифікованих, підроблених лікарських засобів)).

Систематизовано функції та принципи регулювання фармацевтичного ринку, визначено його зв'язки з іншими економічними ринками (праці, капіталів, ресурсів, інформації тощо). Показано, що фармацевтичний ринок регулює їх взаємодію у сфері виробництва, розподілу, споживання й кругообігу коштів (матеріальних, грошових, фінансово-кредитних), стимулює розвиток галузей людського знання (науки та технології) у частині виробництва лікарських засобів. Формалізовано механізми регулювання фармацевтичного ринку: за рівнями (міжнародні, державні, галузеві, регіональні, суб'єктів господарювання), за видами (адміністративні, ринкові, індикативні, громадські, адаптаційні), за об'єктами (конкуренція, ціни, державна підтримка, корпоративна й соціальна відповідальність, стандарти та якість), за функціями (коригувальна, стимулювальна, забезпечувальна, соціальна, превентивна). Запропоновано функціональну структуру регулювання фармацевтичного ринку на рівні його об'єктів і суб'єктів, а також модель процесу маркетингового забезпечення регулювання фармацевтичного ринку.

Формалізацію концептуальних засад удосконалення механізмів регулювання фармацевтичного ринку національної економіки наведено на рис. 1.

Домінантами регулювання визначено: інституціоналізацію фармацевтичного ринку як індикатора його регулювання, механізми регулювання економічної ємності фармацевтичного ринку України, конкурентну політику на фармацевтичному ринку України та його сегментах. Доведено, що очікувані результати пов'язані з удосконаленням функціонування механізмів регулювання фармацевтичного ринку.

Рис. 1. Формалізація концептуальних засад удосконалення механізмів регулювання фармацевтичного ринку національної економіки *(розроблено автором)*

Основними з них визначено такі: механізми регулювання економічного потенціалу фармацевтичного ринку України в умовах євроінтеграції, адаптивні механізми регулювання фармацевтичного ринку в надзвичайних ситуаціях, регулювання ринку фармацевтичних послуг у системі медичної реформи України.

У другому розділі – «Узагальнення практики функціонування механізмів регулювання фармацевтичного ринку» – розглянуто інституціоналізацію фармацевтичного ринку як індикатор його регулювання; узагальнено механізми регулювання економічної ємності фармацевтичного ринку України; проведено оцінювання конкурентної політики на фармацевтичному ринку України та його сегментах. Національний фармацевтичний ринок ідентифіковано як ринок монополістичної конкуренції, стан якого відповідає таким іманентним ознакам: велика кількість покупців і продавців, жорсткі вимоги до якості, умов виробництва й обігу готової продукції та товарів, наявність національних регламентів і порядку регулювання цін, забезпечення прав інтелектуальної власності шляхом патентного захисту, обмеження конкурентного середовища механізмами публічних закупівель, наявність адміністративних бар'єрів для виходу на ринок.

Інституціоналізацію фармацевтичного ринку досліджено крізь призму виробництва фармацевтичних продуктів і препаратів, інноваційного та бюджетного забезпечення розвитку. Стійке зростання абсолютних обсягів і питомої ваги в обсягах виробництва промисловості з 2007 р. відображає зростання ролі фармацевтичного

виробництва як джерела економічного зростання й фармацевтичної безпеки держави. За даними 2011–2019 рр. узагальнено склад видатків державних програм на соціальну політику на фармацевтичному ринку. Статистичними розрахунками доведено, що економічна ємність фармацевтичного ринку України формується на 3/4 за рахунок імпортованих товарів і лише на 1/4 в результаті виробництва основних фармацевтичних продуктів та фармацевтичних препаратів. Зазначена підгалузь національного господарства виявляє більшу стійкість до внутрішніх і зовнішніх шоків порівняно з переробною промисловістю й промисловістю загалом. Упродовж 2011–2017 рр. економічна ємність основних видів препаратів лікарських зростає (за винятком антибіотиків і препаратів лікарських, що містять: пеніциліни або їх похідні, інші антибіотики, інсулін, йод або його сполуки, хітин), а їх конкурентоспроможність забезпечується ціновими перевагами порівняно із зарубіжними аналогами.

Проведений аналіз кількісних показників зростання фармацевтичного ринку засвідчив суперечність з його якісними оцінками: імпортна залежність, власне виробництво генериків, випуск традиційних для ринку фармацевтичних товарів, упровадження інновацій у формі нової для підприємства продукції, висока ланковість перепродажу товарів на оптовому ринку при їх повільній оборотності. Так, протягом 2017–2019 рр. обсяг роздрібних продажів за всіма товарними групами фармацевтичного ринку демонстрували стійкі тренди до зростання (рис. 2). Загальний вартісний обсяг ринку в гривневому еквіваленті зріс у 1,43 разу, серед сегментів найбільші темпи зростання демонструють обсяги продажу дієтичних добавок – 1,87 разу, обсяги продажу косметики – 1,44, лікарські засоби – 1,41, медичні вироби – 1,42.

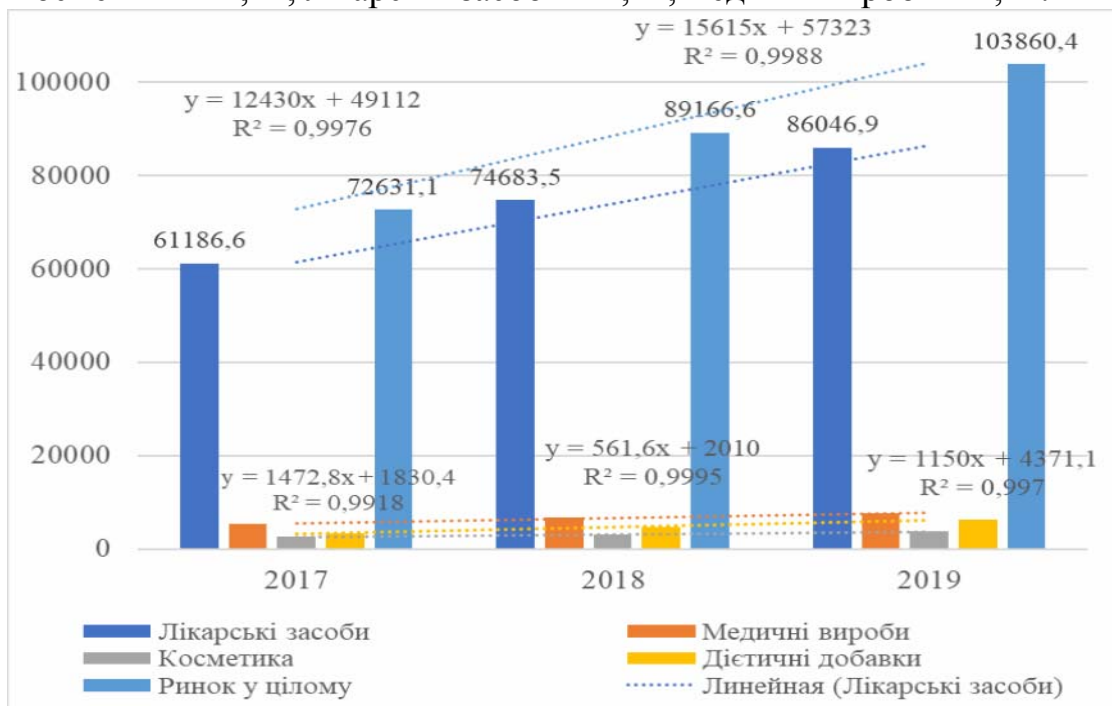

Рис. 2. Динаміка роздрібного обсягу продажів фармацевтичних товарів, млн упаковок (побудовано автором)

Доведено, що основними суб'єктами господарювання фармацевтичного ринку є малі організаційні форми. Найбільша частка великих і середніх підприємств

спостерігається у виробництві основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, малих та мікропідприємств – в оптовій і роздрібній торгівлі фармацевтичними товарами. Виявлено, що у виробничому сегменті фармацевтичного ринку й у роздрібній торгівлі відбуваються скорочення кількості суб'єктів господарювання та структурні зрушення, пов'язані зі зменшенням частки малих підприємств. Водночас в оптовій торгівлі фармацевтичними товарами має місце, хоча й незначне, зростання кількості суб'єктів господарювання та питомої ваги малих організаційних форм.

Показано, що основною інституціональною одиницею регіональної фармацевтичної мережі є аптеки в містах і селищах міського типу, а в сільській місцевості значно вищою є концентрація аптечних пунктів. Розрахунок концентрації на основі торговельної площі засвідчив значний розрив між аптеками й аптечними пунктами. У регіональному розрізі найбільшу концентрацію за кількістю аптек і аптечних пунктів мають столиця та промислово розвинуті регіони (Одеська, Дніпропетровська, Запорізька, Харківська) з акцентом на аптеки в містах, найменшу – регіони з аграрною спеціалізацією, у яких переважають аптечні пункти. Для кластеризації регіонів було використано метод суми місць. За критерієм схожості рейтингових оцінок області України поділено на шість кластерів. Виявлено суперечність між часткою фармацевтичних товарів у роздрібному товарообороті регіону й рівнем концентрації аптек і аптечних пунктів. У розвинутих промислових регіонах України з відносно більшими доходами населення та більшою ємністю споживного ринку спостерігається нижча питома вага фармацевтичних товарів у роздрібному товарообороті регіону.

Обґрунтовано, що механізми регулювання економічної ємності фармацевтичного ринку й концентрації пов'язані з: реалізацією програм імпортозаміщення лікарських засобів, розбудовою інноваційної інфраструктури, створенням науково-виробничих кластерів, об'єднань виробничих та торговельних суб'єктів на основі вертикальних і горизонтальних зв'язків; стратегічним плануванням інноваційного портфеля нової продукції для ринку відповідно до його потреб, із використанням інноваційних інструментів просування фармацевтичних товарів, особливо в сільську місцевість; забезпеченням фізичної та цінової доступності лікарських засобів для широких верств населення. Обов'язковою умовою реалізації зазначених напрямів є дієва конкурентна політика держави на фармацевтичному ринку, діяльність з обмеження прояву монополізму й недобросовісної конкуренції.

Визначено диференціальні особливості фармацевтичних ринків країн Західної та Північної Європи порівняно з країнами Центральної й Східної Європи, а також загальні ознаки, пов'язані зі спільним ринком, високою концентрацією, діяльністю транснаціональних корпорацій. За статистичними даними двадцятирічного періоду виявлено динамічний розвиток фармацевтичного ринку України при його незначному внеску в зовнішньоторговельний оборот. Результатом впливу євроінтеграційних процесів на фармацевтичний ринок України є: імплементація європейського законодавства в частині захисту здоров'я населення, обігу лікарських засобів та контролю за їх якістю, створення відповідних органів нагляду, членство в *PIC/S*, реалізація вимог *GMP* і *GDP*, приєднання до Системи сертифікації якості лікарських

засобів Всесвітньої організації охорони здоров'я. Встановлено, що зміцненню конкурентоспроможності українських виробників фармацевтичної продукції сприятиме: кооперація з провідними зарубіжними фармацевтичними фірмами, проникнення транснаціональних компаній на внутрішній фармацевтичний ринок України на основі імпорту інноваційних технологій, удосконалення маркетингового управління експортом лікувальних засобів.

Обґрунтовано, що пріоритетним чинником зростання конкурентоспроможності фармацевтичного ринку України є дієве поєднання механізмів державного та ринкового регулювання, об'єктами якого є: політика, пов'язана з формуванням цін на матеріальні ресурси й готову продукцію, упровадження інновацій, пільгове оподаткування, встановлення експортно-імпортних квот та ставок мита залежно від потреб насичення ринку соціально значущими лікарськими засобами, бюджетна підтримка пріоритетних підгалузей фармацевтичної галузі, патентний захист. Вдалих синтез зазначених механізмів сприятиме ліквідації диспропорцій між експортом і імпортом лікарських засобів, зменшенню залежності українського фармацевтичного ринку від зарубіжних поставок сировини й готової продукції, зміцненню позиції українських виробників на зовнішніх ринках.

У *третьому розділі* – «**Напрями вдосконалення функціонування механізмів регулювання фармацевтичного ринку**» – розроблено механізми регулювання економічного потенціалу фармацевтичного ринку України в умовах євроінтеграції; удосконалено адаптивні механізми регулювання фармацевтичного ринку в надзвичайних ситуаціях; розвинуто регулювання ринку фармацевтичних послуг у системі медичної реформи України.

Установлено, що метою регулювання економічного потенціалу фармацевтичного ринку України в умовах євроінтеграції визначено здобуття статусу перспективних ринків, які активно розвиваються і є привабливим сегментом для міжнародних інвесторів (*Pharmerging markets*). Запропоновано механізми регулювання економічного потенціалу фармацевтичного ринку України в умовах євроінтеграції (рис. 3).

Розроблено рекомендації з імплементації європейського законодавства в частині захисту здоров'я населення, обігу лікарських засобів та контролю за їх якістю. Стандартизація стосується адаптації до вітчизняних умов вимог *GxP* (*GLP, GCP, GMP, GSP, GDP, GPP, GVP*) щодо належної лабораторної, клінічної, виробничої практики; належної практики оптової й роздрібною торгівлі; належної сервісної (зберігання та транспортування) й аптечної практики, фармаконагляду.

Доведено, що впровадження суб'єктами фармацевтичного ринку стандартів *G x P* забезпечить синтез механізмів державного регулювання й саморегулювання фармацевтичного ринку національної економіки. Пріоритетними напрямами діяльності органів регулювання фармацевтичного ринку визначено подальшу розбудову системи співробітництва з європейськими фармацевтичними інспекціями *PIC/S*, у тому числі для взаємного визнання сертифікатів *GMP*, приєднання до системи сертифікації якості лікарських засобів Всесвітньої організації охорони здоров'я, забезпечення відповідності обігу фармацевтичних препаратів вимогам торгових аспектів прав інтелектуальної власності Світової організації торгівлі (*TRIPS*).

Рис. 3. Формалізація механізмів регулювання економічного потенціалу фармацевтичного ринку в умовах євроінтеграції (розроблено автором)

Узагальнено кількісні індикатори державного регулювання фармацевтичного ринку України. Стимулювальний вплив на його розвиток мають такі фактори: збільшення обсягів сертифікації *GMP*, зменшення кількості порушень за результатами планових перевірок дотримання ліцензіатами вимог щодо забезпечення якості лікарських засобів. Дестимулювальними факторами є: значний обсяг розпоряджень і приписів щодо заборони реалізації, зберігання та застосування неякісних, незареєстрованих, фальсифікованих лікарських засобів, а також ввезених на територію України з порушенням законодавства; зростання питомої ваги відхилених заявок на ліцензування аптечних закладів за результатами передліцензійних перевірок; збільшення обсягів анулювання ліцензій за плановими й позаплановими перевітками.

Визначено принципи, складові та пріоритети механізмів адаптивного регулювання фармацевтичного ринку національної економіки в умовах надзвичайних ситуацій. Як пріоритет механізмів адаптивного регулювання фармацевтичного ринку національної економіки визначено виділення фармацевтичного забезпечення в умовах надзвичайних ситуацій як самостійного напрямку медицини катастроф, екстреної медичної допомоги, протиепідеміологічного захисту, який повинен мати автономне планування, власні кошториси, захищені статті фінансування в Державному та місцевих бюджетах.

У дисертації адаптивний карантин, пов'язаний із протидією розповсюдженню *COVID-19*, трактується як надзвичайна ситуація. Визначено її вплив на національну економіку й фармацевтичний ринок. Встановлено, що, незважаючи на негативні наслідки для економіки та соціуму, адаптивний карантин і соціальне дистанціювання в концепті *F2F* сприяли вдосконаленню інституціональної інфраструктури фармацевтичного ринку: розвитку електронних форм ведення бізнесу, е-аптек, ліцензуванню доставки лікарських засобів. Відзначено, що для запобігання виникненню паніки необхідно не лише визначити форми та джерела фінансування необхідних превентивних, захисних і коригувальних заходів, а й розробити державні стандарти медичних і фармацевтичних послуг, які забезпечать готовність та оперативність реагування на надзвичайні ситуації, зокрема на поширення інфекційних захворювань, епідемії й пандемії.

На основі наукових пошуків встановлено, що вдосконалення надання фармацевтичних послуг в умовах медичної реформи пов'язане з: переходом від постатейного фінансування видатків на охорону здоров'я до системи оплати за надані послуги; реалізацією державних програм гарантій медичного обслуговування населення та фармацевтичної підсистеми оцінювання медичних технологій; розширенням спектра дії урядової програми «Доступні ліки» з механізмами реімбурсації й електронних рецептів; упровадженням фармацевтичного страхування як самостійного виду діяльності або підсистеми медичного страхування.

Медичне (фармацевтичне) страхування визначено як ієрархічну систему, яка містить обов'язкові й добровільні компоненти, кожна з яких виконує важливі соціальні та економічні функції. Проте в обов'язковому страхуванні превалюють соціальний, державницький аспект, принцип солідарності, а в державному – комерційний, приватно-власницький аспект, принцип страхової еквівалентності. Відзначено, що фармацевтична допомога більше тяжіє до обов'язкового медичного страхування, а фармацевтична послуга – до добровільного, або прямих продажів. Таким чином, система страхування знижує індивідуальні та колективні ризики медичного (фармацевтичного) забезпечення.

ВИСНОВКИ

Основний результат дисертації полягає в удосконаленні теоретичних засад, методичних основ і розробці практичних рекомендацій щодо функціонування механізмів регулювання фармацевтичного ринку України. Зміст основних висновків і рекомендацій полягає в такому:

1. Формалізовано зміст фармацевтичного ринку національної економіки як об'єкта ринкового й державного регулювання, що реалізує функції ціноутворення на лікарські засоби; забезпечує ними діяльність, пов'язану з охороною здоров'я й підвищенням добробуту населення на основі узгодження потреб домогосподарств, суб'єктів господарювання, держави, стейкхолдерів. Відповідно до запропонованого підходу здійснено класифікацію фармацевтичних ринків за низкою ознак: відтворювальною, просторовою, матеріально-речовою, суб'єктною, інституціональною.

2. Досліджено механізми регулювання фармацевтичного ринку та встановлено, що системний підхід до узагальнення їх видів і функцій доцільно реалізувати в тісному зв'язку з іншими економічними ринками в частині взаємодії у сфері виробництва, розподілу, споживання й кругообігу ресурсів, стимулювання науки та технологій для створення нових лікарських засобів. Відзначено, що механізми регулювання фармацевтичного ринку доцільно формалізувати за рівнями, видами, об'єктами, функціями. Розроблено функціональну структуру регулювання фармацевтичного ринку на рівні його об'єктів і суб'єктів, а також модель процесу маркетингового забезпечення регулювання фармацевтичного ринку.

3. Встановлено, що концептуальні засади вдосконалення механізмів регулювання фармацевтичного ринку національної економіки потрібно розробляти на основі SWOT-аналізу, економічної діагностики кон'юнктури, сегментації, конкуренції, ємності ринку, ціноутворення, доступності лікарських засобів, інноваціях, з урахуванням поведінки продавців і споживачів, можливостей виробників та посередників, вимог до інституціоналізації фармацевтичного ринку національної економіки в умовах євроінтеграції, усунення диспропорцій, запобігання правопорушенням і захисту прав споживачів лікарських засобів та медичної продукції. Доведено, що інтегруючими механізмами регулювання фармацевтичного ринку національної економіки є пруденційний нагляд, корпоративне управління, соціальна відповідальність і соціальний маркетинг.

4. Інституціоналізацію фармацевтичного ринку як індикатор його регулювання досліджено крізь призму факторів-стимуляторів і факторів-дестимуляторів. Розроблено рекомендації з розвитку механізмів регулювання фармацевтичного ринку України на основі зростання його внутрішньої економічної ємності, усунення суперечностей між високими кількісними показниками зростання фармацевтичного ринку та їх низькими якісними оцінками, проведення політики імпортозаміщення, розбудови інноваційної інфраструктури, створення науково-виробничих кластерів, надання державної підтримки виробникам інноваційної фармацевтичної продукції та препаратів, а також лікарських засобів, критично важливих для національної фармацевтичної безпеки.

5. У результаті аналізу конкурентної політики встановлено, що національний фармацевтичний ринок є ринком монополістичної конкуренції на основі низки іманентних ознак: функціонує достатньо велика кількість незалежних малих і середніх покупців та продавців; основною інституціональною одиницею регіональної фармацевтичної мережі є аптеки в містах і селищах міського типу, у сільській місцевості значно вищою є концентрація аптекних пунктів; вхід на ринок відносно легкий, однак передбачає процедури ліцензування, допуску, реєстрації; ринкові гравці активно застосовують нецінові методи конкуренції. Недоліки монополістичної конкуренції вимагають адекватних інструментів їх нівелювання, зокрема шляхом кластеризації.

6. Власні дослідження, напрацювання науковців та практиків, міжнародних організацій, регуляторних органів дали можливість встановити, що формування й реалізація економічного потенціалу фармацевтичного ринку України в умовах євроінтеграції вимагає відповідних механізмів, основні з них пов'язані з активізацією захисних функцій внутрішнього фармацевтичного ринку, підтримкою виробничого потенціалу суб'єктів господарювання фармацевтичної галузі, забезпеченням достатності й прозорості використання коштів на державну підтримку соціальних стандартів охорони здоров'я, подоланням корупції, зокрема шляхом використання публічних закупівель тощо.

7. Відзначено, що в надзвичайних ситуаціях, пов'язаних із протидією поширенню епідемії *COVID-19*, удосконалення фармацевтичного ринку необхідно здійснювати на основі адаптивних механізмів, які надають поштовх удосконаленню інституціональної інфраструктури фармацевтичного ринку й потребують зміни форм та методів фінансування, розробки державних стандартів медичних і фармацевтичних послуг, які забезпечать оперативність та ефективність реагування на надзвичайні ситуації, зокрема на інфекційні захворювання й епідемії.

8. Обґрунтовано необхідність розвитку механізмів регулювання ринку фармацевтичних послуг у системі медичної реформи України на основі переходу від постатейного фінансування видатків на охорону здоров'я до системи оплати за надані послуги; реалізації державних програм гарантій медичного обслуговування населення та фармацевтичної підсистеми оцінювання медичних технологій; розширення спектра дії урядової програми «Доступні ліки» з механізмами реімбурсації та електронних рецептів; упровадження фармацевтичного страхування як самостійного виду діяльності або підсистеми медичного страхування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що висвітлюють основні наукові результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Гончар В. І. Аналіз фармацевтичного ринку України. *Економіка: проблеми теорії та практики* : зб. наук. пр. Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. Вип. 262 : в 12 т. Т. IV. С. 821–829. (0,48 д. а.)
2. Гончар В. І. Тенденції розвитку аптечного ринку України. *Сталий розвиток економіки*. 2011. Т. 5. С. 267–271. (0,38 д. а.)
3. Гончар В. І. Регіональний фармацевтичний ринок: сутність і структура. *Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка*. 2012. Вип. 623–626. С. 59–64. (0,46 д. а.)
4. Гончар В. І. Інноваційна діяльність у фармацевтичній галузі. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2014. Вип. 4. С. 125–129. (0,47 д. а.)
5. Гончар В. І. Основи теорії формування і розвитку фармацевтичного ринку. *Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка*. 2014. Вип. 710–711. С. 11–15. (0,41 д. а.)

6. Гончар В. І. Соціально-економічна функція механізмів регулювання фармацевтичного ринку. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 10. С. 291–296. (0,76 д. а.)

7. Гончар В. І. Економічна конкуренція на фармацевтичному ринку України як об'єкт державного регулювання. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 5 (48). С. 185–190. (0,75 д. а.)

8. Гончар В. І. Механізми регулювання економічної ємності фармацевтичного ринку України. *Вісник УжНУ. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 27. Ч. 1. С. 128–134. (0,78 д. а.)

9. Budnikévych I., Honchar V. Regulatory mechanisms of Ukrainian pharmaceutical market competitiveness in the context of European integration. *Three Seas Economic Journal*. 2020. № 3. Р. 1–8. (0,72 д. а.)

Особистий внесок: обґрунтовано механізми регулювання зовнішньої конкурентоспроможності фармацевтичного ринку національної економіки. (0,36 д. а.)

10. Буднікевич І. М., Гончар В. І. Адаптивні механізми регулювання фармацевтичного ринку національної економіки в умовах надзвичайних ситуацій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 24. С. 19–25. (0,86 д. а.)

Особистий внесок: визначено принципи, складові та пріоритети механізмів адаптивного регулювання фармацевтичного ринку національної економіки в умовах надзвичайних ситуацій. (0,43 д. а.)

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації та засвідчують обов'язкову апробацію матеріалів дисертації

Матеріали конференцій

11. Гончар В. І. Міжнародна маркетингова діяльність на фармацевтичному ринку. *Маркетинг у сферах і галузях економіки регіону*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (13–14 квітня 2007 р., м. Чернівці). Чернівці: Рута, 2007. С. 25–28. (0,13 д. а.)

12. Гончар В. І. Регіональні аспекти розвитку та проблеми формування збалансованого фармацевтичного ринку. *Інституційна природа ринкових трансформацій*: матеріали XIX Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 жовтня 2009 р., м. Чернівці). Чернівці: ДрукАрт, 2009. С. 208–209. (0,10 д. а.)

13. Гончар В. І., Деркач А. В. Інтернет реклама як інструмент виходу з кризи. *Трансформація господарського механізму в умовах економічної кризи*: матеріали ІХ Всеукр. наук. конф. молодих учених і студентів (15–17 квітня 2010 р. м. Чернівці). Чернівці, 2010. С. 302–303. (0,11 д. а.)

14. Гончар В. І. Сучасний стан діяльності суб'єктів оптового фармацевтичного ринку. *Система контролю в умовах глобалізації: закономірності та протиріччя*: матеріали наук.-практ. конф. (11 червня 2010 р., м. Тернопіль). Тернопіль, 2010. С. 87–89. (0,12 д. а.)

15. Гончар В. І. Специфіка маркетингової діяльності в сучасних умовах господарювання. *Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы хозяйствования*: матеріали VIII Междунар. науч.-практ. конф. (22 листопада 2010 г., Донецьк). Донецьк: Ноулідж, 2011. С. 54–57. (0,22 д. а.)

16. Гончар В. І. Особливості проведення маркетингових досліджень на фармацевтичному ринку. *Сучасна економічна динаміка в контексті парадигми*

економічного розвитку Й. А. Шумпетера : матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф. (14–15 жовтня 2011 р., м. Чернівці). Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. С. 324–327. (0,11 д. а.)

17. Гончар В. І. Методологічні принципи економічної діагностики регіонального фармацевтичного розвитку. *Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці* : матеріали III Міжнар. наук.-метод. конф. (14–17 травня 2013 р., м. Чернівці). Чернівці : ДрукАрт, 2013. С. 71–74. (0,15 д. а.)

18. Гончар В. І. Тенденції розвитку регіонального фармацевтичного ринку. *Діалектика взаємодії ринкових та інституційних механізмів сучасної економічної динаміки* : матеріали XXII Міжнар. наук.-практ. конф. II Міжнар. шумпетерівського економічного форуму (26–27 вересня 2013 р., м. Чернівці). Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. С. 90–91. (0,12 д. а.)

19. Гончар В. І., Калинчук В. Г. Особливості комплексу маркетингу підприємств, що надають медичні послуги. *Детермінанти сучасного розвитку соціально-економічних систем в умовах глобальної нестабільності* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених (IC YESS 2014) 24–26 квітня 2014 р. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. Ч. 2. С. 137–140. (0,16 д. а.)

Особистий внесок: визначено соціальні аспекти маркетингових механізмів на медичному й фармацевтичному ринках. (0,08 д. а.)

20. Гончар В. І. Синтез механізмів державного і ринкового регулювання соціально-економічних аспектів фармацевтичної допомоги. *International Scientific Conference Integrated business structures: models, processes, technologys* : Conference Proceedings (November 25, 2016. Chisinau, Republic of Moldova). Baltija Publishing, 2016. С. 51–54. (0,19 д. а.)

21. Гончар В. І. Ділова активність на фармацевтичному ринку національної економіки. *International Scientific Conference Innovative Potential of Socio-Economic Systems : the Challenges of the Global World* (December 22th, 2017, Lisbon, Portugal). Baltija Publishing, 2017. Р. I. Р. 27–30. (0,18 д. а.)

22. Гончар В. І. Інституалізація фармацевтичного ринку як сегмента національної економіки та об'єкта регулювання. *From the Baltic to the Black Sea: the Formation of Modern Economic Area* : Proceedings of III International Scientific Conference (August 23th, 2019, Riga, Latvia). Baltija Publishing, 2019. С. 27–30. (0,19 д. а.)

23. Буднікевич І. М., Гончар В. І. Захисні механізми державного регулювання фармацевтичного ринку України в умовах поширення COVID-19. *Міждисциплінарні наукові дослідження: особливості та тенденції* : матеріали Міжнар. наук. конф. (4 грудня 2020 р., м. Чернігів). Чернігів : МЦНД, 2020. С. 42–44. (0,20 д. а.)

Особистий внесок: обґрунтовано пріоритети захисних механізмів регулювання фармацевтичного ринку національної економіки. (0,10 д. а.)

24. Гончар В. І. Механізми регулювання публічних закупівель на фармацевтичному ринку національної економіки. *Економіка, фінанси, облік і право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (7 грудня 2020 р., м. Полтава) : у 3 ч. Полтава : ЦФЕНД, 2020. Ч. 1. С. 20–22. (0,20 д. а.)

АНОТАЦІЯ

Гончар В. І. Механізми регулювання фармацевтичного ринку національної економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2021.

Основний результат дисертаційної роботи полягає в удосконаленні механізмів регулювання фармацевтичного ринку національної економіки. Формалізовано зміст фармацевтичного ринку національної економіки як об'єкта регулювання. Обґрунтовано системний підхід до узагальнення видів і функцій механізмів регулювання фармацевтичного ринку. Запропоновано концептуальні засади вдосконалення механізмів регулювання фармацевтичного ринку національної економіки. Визначено інституціоналізацію фармацевтичного ринку як індикатор його регулювання. Узагальнено механізми регулювання економічної ємності фармацевтичного ринку України. Проведено оцінювання конкурентної політики на фармацевтичному ринку України та його сегментах. Розроблено механізми регулювання економічного потенціалу фармацевтичного ринку України в умовах євроінтеграції. Удосконалено адаптивні механізми регулювання фармацевтичного ринку в надзвичайних ситуаціях. Розвинуто регулювання ринку фармацевтичних послуг у системі медичної реформи України.

Ключові слова: механізми регулювання, адаптивні, фармацевтичний ринок, національна економіка, аптечні заклади.

АННОТАЦИЯ

Гончар В. И. Механизмы регулирования фармацевтического рынка национальной экономики. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Классический приватный университет, Запорожье, 2021.

Основной результат диссертационной работы заключается в совершенствовании механизмов регулирования фармацевтического рынка национальной экономики. Формализовано содержание фармацевтического рынка национальной экономики как объекта рыночного и государственного регулирования, который реализует функции ценообразования на лекарственные средства; обеспечивает ими деятельность, связанную с охраной здоровья и повышением благосостояния населения на основе согласования потребностей домохозяйств, субъектов хозяйствования и государства. Выполнено нормативно-правовое и экономическое описание товаров фармацевтического рынка. Проведена классификация фармацевтических рынков по ряду признаков: воспроизводственному, пространственному, материально-вещественному, субъектному, экономико-правовому, институциональному.

Обоснован системный подход к обобщению видов и функций механизмов регулирования фармацевтического рынка в тесной связи с другими экономическими

рынками. Формализованы механизмы регулирования фармацевтического рынка по уровням, видам, объектам, функциям. Разработана функциональная структура регулирования фармацевтического рынка на уровне его объектов и субъектов, а также модель процесса маркетингового обеспечения регулирования фармацевтического рынка. Предложены концептуальные основы совершенствования механизмов регулирования фармацевтического рынка национальной экономики, основанные на SWOT-анализе и экономической диагностике конъюнктуры и сегментации, конкуренции, емкости рынка, ценообразования, доступности лекарственных средств, инноваций. Интегрирующими определены механизмы пруденциального надзора, корпоративного управления, социальной ответственности и социального маркетинга на фармацевтическом рынке национальной экономики.

Институционализация фармацевтического рынка как индикатор его регулирования исследован сквозь призму факторов-стимуляторов и факторов-дестимуляторов. К числу последних отнесены: зависимость от импорта лекарственных средств; низкая инновационная активность участников фармацевтического рынка в части использования новой техники, технологии, вывода на рынок новой продукции; ограниченный объем финансирования инновационной деятельности за счет собственных средств, непоследовательность, краткосрочный характер, субъективизм бюджетных программ, изменение приоритетов в поддержке лиц с теми или иными заболеваниями, несовершенство патентного права и института защиты прав потребителей на фармацевтическом рынке.

Совершенствование механизмов регулирования фармацевтического рынка Украины основано на росте его внутренней экономической емкости, импорте патентованных препаратов, превалировании неоригинальных лекарственных средств собственного производства, выпуске традиционных для рынка фармацевтических товаров, внедрении инноваций в форме новой для предприятия продукции, наличии ценовых преимуществ отечественных лекарственных средств по сравнению с зарубежными аналогами. Содержание рекомендаций заключается в устранении противоречий между высокими количественными показателями роста фармацевтического рынка и их низкими качественными оценками, проведении политики импортозамещения, развитии инновационной инфраструктуры, создании научно-производственных кластеров, объединений производственных и торговых субъектов на основе вертикальных и горизонтальных связей, предоставлении государственной поддержки производителям инновационной фармацевтической продукции и препаратов, а также лекарственных средств, критически важных для национальной фармацевтической безопасности.

Фармацевтический рынок определен рынком монополистической конкуренции, на котором превалируют малые организационные формы. Основной институциональной единицей региональной фармацевтической сети определены аптеки в городах и поселках городского типа. Установлено, что концентрация аптечных пунктов значительно выше в сельской местности. Для нивелирования региональных диспропорций проведена кластеризация регионов по концентрации аптечной сети. Показано, что формирование и реализация экономического потенциала фармацевтического рынка Украины в условиях евроинтеграции требуют

соответствующих механизмов. Основные из них связаны с активизацией защитных функций внутреннего фармацевтического рынка от внешней экспансии лекарственных средств, поддержкой производственного потенциала субъектов хозяйствования фармацевтической отрасли, обеспечением достаточности и прозрачности использования средств на государственную поддержку социальных стандартов здравоохранения, преодолением коррупции, в частности путем использования публичных закупок.

Усовершенствованы адаптивные механизмы регулирования фармацевтического рынка в чрезвычайных ситуациях, связанные с противодействием распространению эпидемии COVID-19. Развито регулирование рынка фармацевтических услуг в системе медицинской реформы Украины на основе перехода от постатейного финансирования расходов на здравоохранение к системе оплаты за предоставленные услуги. Доказано, что фармацевтическая помощь больше тяготеет к обязательному медицинскому страхованию, а фармацевтическая услуга – к добровольным или прямым продажам.

Ключевые слова: механизмы регулирования, адаптивные, фармацевтический рынок, национальная экономика, аптечные учреждения.

SUMMERY

Honchar V. I. Mechanisms of regulation of the pharmaceutical market of the national economy. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of economic sciences on a specialty 08.00.03 – Economics and management of a national economy. – Classical Private University, Zaporozhye, 2021.

The main result of the dissertation is to improve the mechanisms of regulation of the pharmaceutical market of the national economy. The content of the pharmaceutical market of the national economy as an object of regulation is formalized. The system approach to generalization of types and functions of mechanisms of regulation of the pharmaceutical market is substantiated. Conceptual bases of improvement of mechanisms of regulation of the pharmaceutical market of national economy are offered. The institutionalization of the pharmaceutical market as an indicator of its regulation is determined. The mechanisms of regulation of economic capacity of the pharmaceutical market of Ukraine are generalized. An assessment of competition policy in the pharmaceutical market of Ukraine and its segments. Mechanisms for regulating the economic potential of the pharmaceutical market of Ukraine in the context of European integration have been developed. Adaptive mechanisms for regulating the pharmaceutical market in emergency situations have been improved. Regulation of the market of pharmaceutical services in the system of medical reform of Ukraine is developed.

Key words: regulatory mechanisms, adaptive, pharmaceutical market, national economy, pharmacies.

ГОНЧАР ВАДИМ ІВАНОВИЧ

**МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 19.03.2021.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Наклад 150 пр. Зам. № 09-2021АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70Б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3321 від 25.11.2008